

Inte entydigt bra med ”rättvis handel”

Få torde motsätta sig försök att förbättra tillvaron för världens fattiga. En beprövad metod är att möjliggöra handel – vilket inte minst utvecklingen i Kina och Indien visar (World Bank och World Trade Organization 2015). Vissa pekar dock på att handel inte är en universell mirakelmetod och att den har sina avigsidor. Fattiga kan t ex erbjudas dålig betalning för de varor de producerar, och världsmarknaden är inte sällan volatil och osäker.

Det har bidragit till att ”rättvis handel” (*fair trade*) är en växande företeelse – den omfattade 9,2 miljarder USD i världen 2017 (en ökning med nio procent sedan föregående år) och drygt fyra miljarder kr i Sverige 2018 (en ökning med tio procent sedan föregående år). Tanken bakom formuleras så här av Fairtrade (2019):

Genom Fairtrade får människor i länder med utbredd fattigdom möjlighet att konkurrera på en internationell marknad, på bättre villkor och genom långsiktiga handelsavtal. De internationella Fairtrade-kriterierna innebär bland annat att odlaren får ett minimipris för råvaran samt säkerställer att anställd arbetskraft får avtalsenliga löner och förbättrade arbetsvillkor. Det skapar trygghet och möjlighet till utveckling. Utöver den högre betalningen får odlarna också en Fairtrade-premie. Den används till att utveckla lokalsamhället socialt och ekonomiskt, t ex i en ny skola, nya bostäder och hälsovård eller investeringar i jordbruket.

Detta låter förstås mycket bra. Men frågan är om de mål man vill uppnå med denna typ av handel faktiskt uppnås. Detta studeras i en metodologiskt välgjord studie av kaffeproducenter i Costa Rica (Dragusanu och Nunn 2019). Resultaten kan sammanfattas i fyra punkter:

- *Fair trade* har ökat inkomsterna för ”medelinkomsttagarna” i kaffesektorn, ägarna av kaffeproducerande jordbruk, med uppskattningsvis i genomsnitt 2,2 procent. Dessa motsvarar 1/3 av arbetskraften.
- Samtidigt har inkomsterna för mellanhänderna minskat med uppskattningsvis i genomsnitt 2,6 procent. Dessa tjänar mest i sektorn och motsvarar sex procent av arbetskraften. Förbättringen för ägarna av kaffeproducerande jordbruk kommer till tio procent av att de genom kooperativ har ersatt mellanhänder, så en viss omfördelning har alltså ägt rum.
- Det kan dock inte påvisas att den största gruppen, de utbildade kaffearbetarna (61 procent), har upplevt någon förbättring av sin genomsnittliga inkomst. Så medan inkomstjämligheten mellan den grupp som tjä-

nar mest och de två övriga grupperna har minskat, har den ökat mellan de två grupper som tjänar minst.

- Därutöver finner forskarna inget stöd för positiva effekter av socialt slag för dem som arbetar utanför kaffesektorn i de samhällen där kaffeproduktion äger rum. Ett mål var att öka utbildningsgraden, men det kan inte påvisas ha skett. Om något tycks den ha minskat för barn till mellanhänder i kaffesektorn.

Denna studie tyder alltså på blandade resultat. Vissa har fått det bättre, andra har fått det sämre och vissa har inte upplevt någon förändring alls. Det är således inte självklart att ”rättvis handel” är ett effektivt sätt, och i synnerhet inte att ”rättvis handel” är det mest effektiva sättet, att minska fattigdom, ojämlikhet och undermåliga utbildningsinsatser runtom i världen. Nationalekonomisk forskning bidrar härvidlag till en större klarsyn för de av oss som vill göra en insats.

Niclas Berggren

REFERENSER

Dragusanu, R och N Nunn (2019), ”The Effects of Fair Trade Certification: Evidence from Coffee Producers in Costa Rica”, NBER Working Paper 24260.

Fairtrade (2019), ”Frågor & svar”, Fairtrade, Stockholm, fairtrade.se/lara-mig-mer/om-fairtrade/fragor-svar/.

World Bank och World Trade Organization (2015), ”The Role of Trade in Ending Poverty”, rapport, World Bank och World Trade Organization, Washington, DC och Genève.